

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 11, 2010

[Назад](#)

[Головна](#)

УДК 005.31(091)

Я. С. Некрасов,

аспірант, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті досліджено питання виникнення та розвитку феномену операційного менеджменту, історичні етапи розвитку теорії менеджменту, розкрито їх сучасне розуміння. Кожна з країн має свої соціокультурні передумови розвитку виробничо - економічних і соціальних відносин, традиції управління, пов'язані зі специфікою мотивації персоналу, стосунками, які склалися між класами учасниками капіталістичного індустріального виробництва, історії становлення і розвитку національної економіки.

Ключові слова: операційний менеджмент, історичний етап економіки

В статье исследовано вопрос происхождения и развития феномена операционного менеджмента, исторический этап развития теории менеджмента, раскрыто их современное определение. Каждая из стран имеет свои социо-культурные предпосылки развития производственно-экономических и социальных отношений, традиций управления, специфически связанных мотивацией персонала, отношениями, которые сложились между участниками капиталистического, индустриального производства, истории становления и развития национальной экономики

Ключевые слова: операционный менеджмент, исторический этап экономики

In article it is investigated a question of an origin and development of a phenomenon of operational management, a historical stage of development of the theory of management, their modern definition is opened. Each of the countries has the socio-cultural preconditions of development of productive and economic and social relations, the traditions of management specifically connected by motivation of the personnel, relations which have developed between participants of capitalist, industrial manufacture, histories of formation and national economy development

Key words: operational management, historical stage of economy

Сучасний день, з погляду спеціалістів різного професійного спрямування, насичений між особовими відносинами щодо реалізації цілей загального і власного характеру, між учасниками різноманітних економічних процесів. Досягнення цілей спричиняє процесу розвитку, модернізації, доповнень, чи навпаки – реструктуризації.

Нинішній етап розвитку світового господарства охоплює незліченну кількість процесів людської життєдіяльності, створюючи об'єктивні умови для необхідності застосування наукових методів дослідження процесів. Як наслідок постає завдання в дослідженні основних теоретичних і методологічних основ операційного менеджменту в світовій українській практиці, відносно історичного розвитку.

Історичний розвиток ідей, філософії та методів втілення в практику менеджменту, допоможе краще зрозуміти теперішнє становище концепції виробничого менеджменту, перспектив його розвитку, усвідомити, наскільки це важливе питання в сучасній практиці українських аграрних підприємств, що до їх успішного функціонування в мінливому економічному середовищі.

Для того щоб цілісно зрозуміти теорію, процеси і практику менеджменту, необхідно дослідити історичний шлях. Науковці, які вивчають певну галузь науки, не можуть переступити минуле створюючи майбутнє, історія управління насичена знаннями, які допоможуть нам вирішити майбутні труднощі і перепони.

Історичний шлях розвитку людства кабально пов'язаний з економічною діяльністю самої людини, забезпечуючи життєво необхідними благами систему існування цивілізації, при оптимальному розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. Економічна діяльність суспільства тісно пов'язана з мистецтвом управління, що являє собою явище свідомості суб'єкта, за допомогою якого організовується процес виробництва, здійснюється функціонування будь-яких організацій і систем.

Процес формування історичного етапу розвитку операційного менеджменту фіксує конкретні зміни в економічному розвитку окремих країн, галузей, кіл господарства в усіх його проявах. Історія операційного менеджменту озброює сучасний тип керівника потрібними фактичними знаннями для більш детального розуміння його впливу стосовно управління процесами систем, що сприяє подальшому якісному розвитку економіки підприємств і країни в цілому.

Внесок у розвиток уявлень про менеджмент може бути проаналізований з точки зору часу і простору, тобто місця народження видатної особистості і її діяльності. Це є історико-географічний вимір, де кожний набір параметрів оцінюється із врахуванням межі розробки конкретної теми.

Хронологічний перелік історичних досягнень наведено в дослідженнях Клода Ст.. Джорджа, який зображує історичний розвиток управлінської думки у часі. Достовірно визначити момент, коли відбувся певний фіксований внесок у розвиток операційного менеджменту, дуже важко.

В книзі Клода Ст. Джорджа «Історія управлінської думки» [8] наводиться розгорнута періодизація основного внеску досягнень у розвиток менеджменту. Дослідження Клода Ст. Джорджа засвідчують про те, що перший прояв менеджменту відбувся 4-5 тис. років тому — у період формування рабовласницьких держав на Південному Сході. У Шумері, Єгипті історики менеджменту відзначили першу трансформацію — перетворення касты священників у касту релігійних функціонерів, тобто менеджерів. Ця трансформація відбулася завдяки тому, що жерці вдало реструктуризували релігійні принципи. До змін боги вимагали людських жертв, після перетворення вони виявились не потрібні. Богам стали приносити не людське життя, а символічну жертву. Досить, якщо віруючі обмежаться

підношенням грошей, худоби, масла, ремісничих виробів, продуктів харчування [8, с. 5 - 6].

Глиняні таблички на яких жерці Шумеру акуратно вели юридичні, історичні й ділові записи свідчать про те, що врахування і контроль зародився ще до початку писемності. Деякі з них, говорить американський історик, автор відомого підручника по менеджменту Річард Ходжеттс, ставилися до практики керування шумерських священників. Жерці старанно вели ділову документацію, бухгалтерські рахунки, здійснювали постачальницькі, контрольні, планові та інші функції. Сьогодні ці функції становлять утримування управлінського процесу.

Побічний результат управлінської діяльності жерців — поява писемності. Запам'ятати весь обсяг ділової інформації було неможливе, до того ж доводилося провадити непрості розрахунки. Із чисто утилітарної потреби народилася письмова мова, якою в наслідку опанували й нижчі верстви населення. І знову ж, проникнення писемності в народні маси відбувалося не як благодійна акція жерців, що розв'язали освітити шумерів. Рядові Шумери опановували навичками письмової мови в тій мірі, у якій їм доводилося постійно відповідати на різного роду запити, офіційні накази, звістки позову, розраховувати свій бюджет.

Підсумовуючи вищезазначені факти можна стверджувати, що в результаті на світло з'явився принципово новий тип ділових людей — вже комерційно орієнтований або капіталістичний підприємець, при цьому релігійний діяч.

Отже, у результаті першої революції менеджмент сформувався як інструмент комерційної й релігійної діяльності, перетворившись пізніше в соціальний інститут і професійне заняття.

Другий історичний прояв стрімкого розвитку «революційний» в області менеджменту відбувся приблизно через тисячу років після першого. Пов'язан він з іменем вавилонського правителя Хаммурапи (1792- 1750 рр. до н.е.). Видатний політик і полководець, підкорив Месопотамію й Ассирію. Для управління великими володіннями була потрібна ефективна адміністративна система, за допомогою якої можна було б успішно управляти країною не за власним бажанням, а на основі однакових написаних законів. Знаменитий звід Хаммурапи, що містить 285 законів управління різними сферами життя суспільства, — коштовний пам'ятник древньосхідного права і етап в історії менеджменту.

Видатне значення кодексу Хаммурапи, що регулював усе різноманіття суспільних відносин між соціальними групами населення, полягає в тому, що він створив першу формальну систему адміністрування. Навіть якби Хаммурапи не зробив більше нічого, пише Р.Ходжеттс, те й у цьому випадку він посів би гідне місце в ряді історичних персоналій менеджменту. Але він пішов далі, вважає американський історик. Хаммурапи виробив оригінальний лідерський стиль, постійно підтримуючи в підданих образ турботливого опікуна й захисника народу [8, с.7].

Зміст другої революції в менеджменті має втілення в появі чисто світської манери управління, виникненні формальної системи організації і регулювання відносин людей, зародженні основ лідерського стилю, методів мотивації поведінки.

Через тисячу років після смерті Хаммурапи у Вавилоні цар Навуходоносор II (605- 562 рр.. до н.е.) був автором не тільки проєктів Вавилонської вежі і тисяч садів, але й системи виробничого контролю на текстильних фабриках і в зерносховищах. Видатний полководець, він прославився і як талановитий будівельник, збудувавши храм богу Мардуку і знамениті зиккурати — культові вежі.

На текстильних фабриках Навуходоносор застосовував кольорові ярлики. З їхньою допомогою мітилась пряжа, що надходить у виробництво щотижня. Подібний метод контролю дозволяв точно встановити, як довго перебувала на фабриці та або інша партія сировини. У більш сучасній формі цей метод застосовується, по відомостях Р.Ходжеттс, і в сучасній промисловості.

Досягнення Навуходоносор II — будівельна діяльність і розробка технічно складних проєктів, ефективні методи управління і контролю якості продукції — характеризують третю революцію в менеджменті. Якщо перша була релігійно-комерційного характеру, друга — суспільно-адміністративною, то третя — виробничо-будівельною [16].

Розглянемо історичний період формування менеджменту, як мистецтва управління в античній Греції, як приклад тому, що саме з періоду формування, становлення, розквіту світових цивілізацій починається шлях зародження економічної думки і науки управління. Мислителі античної Еллади швидко подолали шлях від міфу до теорії, а теорія є основою практики [7]. Світ того часу бурхливо змінювався і змінювались форми правління: монархія – аристократизм – рабовласницька демократія.

Як зазначає в своїх дослідженнях Кравченко А.И. слово «менеджмент» в античній Греції не існувало, але існує найбільш близьке по звучанню та змістовним характером слово «master», яке має значення: «ведучий пошуки», «вміючи розшукувати», але не як не «вміючи управляти» . Мистецтво управління людьми по-грецьки мало назву «демагогією». «Demagogia» перекладається як «управління народом», «управління країною», (demos — народ, ago — веду) [1,с.10].

Поява певних слів характеризується тим, що в період VIII ст.до н.е. – V ст.. н.е. Греція, як окрема культура, досягла максимуму в своєму розвитку. Організаційно – економічний апарат знищив общину, рабська праця використовувалась різнобічно і продуктивно. Суспільство в країні розділялося на два класи: вільних громадян і невільників. Завдяки використанню рабської сили і тодішньому мистецтву управління грецька культура спромоглась досягнути піку розвитку. У VIII – VI ст.. до н.е. формувались античні міста – держави, або навіть поліси.

Грецький історик Ксенофонт вперше в своєму творі «Домострой» чи «Економіка» (др.-греч. Οἰκονομικός) висвітлив економічні погляди того часу. Вперше були виділені і описані способи ведення господарства і землеробства. Надаються практичні поради з вибору слуг, управляючих, обробці землі, посіву насіння, збору врожаю, поради з сільськогосподарських процесів та загальних економічних процесів. Завдяки вищезазначеному дана праця є онією із перших творів з економіки, а його назва стала називатися цією наукою[15].

Найяскравішим прикладом рабовласницької держави була Спарта. Фізична праця для спартанців була принизливою, їхня справа – війна. Господарство Спарти було відсталим, грошовий обмін не набув розвитку.

Інша картина формування рабовласницької держави була в Атиці. Ремесло і торгівля тут набули високого розвитку.

Важливим фактором економічного життя Стародавньої Греції була колонізація. Причиною її стала гонитва за новими землями, за здобиччю, хлібом. Колонії стали центром торгівлі греків з варварами.

У V – IV ст.. до н.е. праця рабів стала продуктивною, вона активно використовувалась у ремеслі. Були й державні раби.

У V ст.. до н. е. рабовласництво в Греції набуло найвищого рівня розвитку, хоча економіка прогресувала дуже нерівномірно. Ремесло і торгівля розвивалися в незначній частині країни, на більшості ж території переважали сільське господарство, землеробство і тваринництво. Зберігалася складна форма оренди землі.

У IV ст.. до н.е. частково вводилося трипільля, удобрювались вапном поля, застосовувалась борона з дерев'яними зубами, молотильна дошка тощо. З'явилися наукові трактати з сільського господарства. Значне місце в господарстві Греції займало виплавляння металів, славилися грецька кераміка і тканини.

Військова могутність Афин призвела до розвитку суднобудування, яким керувала держава. Широкого розвитку набули в грецьких містах грошовий обіг і товарне

виробництво, торгівля. Це сприяло зміцненню економіки. Однак технічні можливості рабоволодіння швидко вичерпали себе. Нескінченні війни між грецькими містами, боротьба між демосом і аристократією, рабами і рабовласниками паралізували економічне життя. У 338 р. до н.е. Грецію завоювала Македонія, а в II ст. до н.е. Балканський півострів став здобиччю Рима [5, с. 16-17].

У той час Грецька культура досягла певних вершин розвитку в архітектурі, кораблебудуванні, медицині, математиці та у багатьох інших науках які фундаментом лягли в основу розвитку європейській культурі.

Древнегрецьке слово «аго», навіть не з'єднане, із словом «demos», воно має в собі зміст керівництва, управління, ведення справ, виховання. Варто тільки змінити приставку «demos» на приставку «paid» (дитя), а корень «ago» залишити незмінним, ми отримаємо зовсім нове слово – педагогіка. Слово атичної Греції «paidagogeos», що в перекладі означає «виховувати», «управляти», «організувати», «створювати», «навчати» [1, с.12]. Педагогіка – наука про виховання освіти і навчання [2, с.596]. Це засвідчує, що вже у той період часу, коли одні культури тільки зароджувались, менеджмент існував у античній Греції як людська якість характеру, бажанні збирати, накопичувати, обробляти і передавати інформацію у бажаному вигляді, постійно вдосконалюючи бажані цілеспрямовані результати. Даний фактор сприяв бурхливому економічному та культурному розвитку Стародавньої Греції. Будівництво храмів та інших суспільних будівель, будівництво кораблів, розвиток гончарного і керамічного виробництва стимулювали зростання торгівлі й обміну між общинами. Військові укріплення перетворилися на торгово-ремісничі центри, общини об'єднувалися, виникли нові державні утворення — міста-держави, або поліси. Сам факт наявності процесу економічного розвитку говорить нам про наявність операційного менеджменту, завдяки якому організувались і матеріалізувались бажання суспільного розвитку.

Прадавній Рим відкриває свої таємниці в плані розвитку управління. Найбільш відомі з них — система територіального управління Діоклетіана (243- 316 рр. н.е.) і адміністративна ієрархія Римськатолицької церкви, що використовувала принципи функціоналізму вже в другому сторіччі. І зараз її вважають найбільш досконалою формальною організацією західного світу. Її внесок високо оцінюється в таких областях менеджменту, як управління персоналом, система влади і авторитет, спеціалізація функцій.

Наступний етап розвитку менеджменту практично збігається з великою індустріальною революцією XVIII-XIX століть, яка стимулювала розвиток європейського капіталізму. Відкриття попередників, що збагатили менеджмент, походили від випадку до випадку, розділялися між собою значними проміжками часу, тоді нині вони стали звичайним явищем. Індустріальна революція здійснила істотний вплив на теорію і практику управління.

Індустріальний розвиток набрав оберти від мануфактури (ручної фабрики), а потім старої фабричної системи (ранньої машинної фабрики XIX століття), яка визріла у сучасну систему акціонерного капіталу, власники віддалилися від заняття бізнесом як економічною діяльністю, націленою на здобування прибутку. Керівник-Власник, тобто капіталіст, поступово був замінений сотнями, тисячами акціонерів. Утворилась нова, диверсифікована форма власності. Замість єдиного власника з'явилася безліч акціонерів, тобто спільних власників капіталу. Замість єдиного власника — кілька найманих менеджерів-невласників, які виконували управлінські функції.

Нова система власності прискорила розвиток промисловості відділивши управління від виробництва і капіталу, а потім перетворивши адміністрацію і менеджмент в самостійну економічну чинність.

Адміністрування — формулювання загальних цілей і політики компанії, а менеджмент — контроль над їхньою реалізацією. Такий первісний і вузькотехнічний зміст операційного менеджменту. Демократизація власності, як суб'єктивний фактор, створила спеціалізацію контролю. Колись власник контролював і капітал, і проведення. Тепер його замінило суспільство пайовиків, а контроль над проведенням був переданий у руки співтовариства професіоналів. Менеджери і адміністрація, призначувані акціонерами, стали їх представниками на підприємстві.

Процес збільшення обсягу виробництва прискорював темпи обороту капіталу, розширювалися банківські операції, сфера збуту продукції, виник маркетинг. Управління вимагало спеціальних знань, навичок і вмінь, методів, принципів, інструментів і техніки як , користуванню особливих знань професіоналів, якими треба було спеціально навчатися.

XIX століття – фабрична епоха в якій робота менеджера обмежувалася управлінням процесами виробництва, досить далеким від наукової організації праці. Але пізніше менеджмент розпадається на безліч під функцій — планування, діловодство, збут, закупівля, організація, статистичний аналіз. Врахування і контроль знаходила чітку калькуляційну основу — усе переводилося у формули і гроші. Створюється сучасна система бюджету підприємства. Кожний виробничий процес відділявся в самостійну функціональну сферу діяльності менеджменту. Але як тільки функцій стало багато, з'явилася проблема їх координації і поєднання на новій основі. Процес об'єднання відбувався певним чином — закріпленням за кожною функцією штату фахівців (відділу, підрозділу), і передачі загальних координаційних функцій менеджерів. Так виникли прообрази нинішніх відділів кадрів, планового відділу, відділу головного технолога та інших сучасних структур.

Отже, спочатку менеджер і власник — одна особа, а потім управління відділяється від капіталу і виробництва, замість одного капіталіста-менеджера виникають два співтовариства: акціонери і наймані управлінці. Менеджерів багато, і кожний стежить за конкретною функцією: плануванням, виробництвом, постачанням, збутом, маркетингом. Після цього функція кожного менеджера-фахівця знову дробиться і замість однієї людини з'являється співтовариство фахівців, які утворюють відділ, конструкторський відділ, збуту, контролю. Менеджер відтепер координує роботу фахівців. Вчені винайшли особливі інструменти координування діяльності людей, зокрема, систему прийняття рішень, визначення цілей і політики підприємства, філософію управління, психологію управління.

Народження менеджменту пов'язане з приватним сектором. Він виник як бізнес-менеджмент. Але по-справжньому став професійним, тобто виявив себе світу як наукова і соціальна ланка, не в середніх і дрібних фірмах (хоча там вільне підприємництво було дуже розвинене), а у великих корпораціях. У таких гігантах (наприклад, «Дженерал Моторс»), річні доходи яких перевищували бюджети деяких держав. Добробут і рівень прибутків прямо залежав від якості управління. Менеджмент притягував кращих людей нації, і навіть середніх здатностей люди, пройшовши складний шлях управління, ставали згодом видатними особистостями.

В середині XIX століття зародився сучасний менеджмент, цей процес мало хто зауважував. Постійні змагання між працею і капіталом, XIX століття ще називали — «поле ідеологічного протиборства праці і капіталу». Революції, страйки які потрясли промисловий ст. XX століття називають епохою протиборства індивіда і організації. Увесь світ став однією величезною організацією, у якій головна діюча особа — бюрократ. Революції і страйки в розвинених країнах навчилися влагоджувати на договірній основі. Інакше кажучи, ідеологічне протиборство переросло в управлінське. Зараз не капіталіст протистоїть робітникові, а управлінець — підлеглому.

Промислова революція і класичний капіталізм у цілому все-таки залишалися часом буржуа. Менеджер не став ще ні професіоналом, ні головним героєм. Тільки епоха монополістичного капіталізму дала перші школи бізнесу і систему професійного навчання управлінців. З появою класу професійних менеджерів і відділенням його від класу капіталістів стало можливим говорити про новий радикальний переворот у суспільстві, який потрібно вважати як революцією в управлінні. Її втриманням стало перетворення менеджерів спочатку в професійну страту, а потім в окремий від капіталістів соціальний клас.

Результати індустріальної революції довели, що чисто управлінські функції не менш важливі стосовно фінансових або технічних. Хоча, ще Адам Сміт, у цьому сумнівалися: для них у середині XIX століття головним героєм залишався менеджер-фабрикант (капіталіст). Уже К.Маркс, що написав «Капітал» наприкінці 60-х років XIX століття, не вірив в історичну перспективу капіталіста, у його здатність ефективно управляти надскладною економікою і високотехнологічним виробництвом.

Однак згодом теоретики і практики починають усвідомлювати, що капіталіст управління виробництвом — фігура аж ніяк не головна. К.Маркс вважав, що це пролетаріат, і не помилився, оскільки саме пролетаріат завоював пануючі позиції в соціалістичних країнах, включаючи СРСР. Макс Вебер бачив, що спадкоємцем пролетаріату є бюрократія, і теж виявився прав, тому що бюрократія є потужним чинником розвитку у всіх країнах світу.

Відмінність поглядів соціолога М.Вебера та економіста К.Маркса досить примітні. І Маркс, і Енгельс бачили, що капіталіст — фігура тимчасова. Про це говорив і Вебер. Зародження акціонерного капіталу, поява величезних корпорацій, централізація банків і транспортних мереж робили зайву фігуру індивідуального власника. Його місце займає бюрократ — державний чиновник. Розвиток підприємств і поява акціонерної форми власності сприяють витисненню індивідуального капіталіста з виробництва точно також, як ручна праця витісняється машинною. Енгельс і Маркс призивають капіталіста «піти у відставку», поступитися своє місце робітничому класу. Формується теорія соціалістичної революції. Вебер також пропонує капіталістові подати у відставку, але поступитися місцем менеджерам і бюрократам. Вебер заклад основи теорії менеджерської революції і соціології бюрократії.

Веберівська концепція бюрократії послужила теоретичною платформою менеджерської революції. Хоча деякі її ключові положення, на думку відомого американського соціолога М.Цейтлина, сходять до ідей Гегеля і Маркса про сутність і роль корпорацій у капіталістичному світі. Наприкінці XIX — початку XX століття, коли Вебер створював соціологію бюрократії, теоретики німецької соціал-демократії С.Бернштейн і К.Шмідт висунули гіпотезу про те, що власність у своїй корпоративній формі є ознака наступаючого процесу відчуження сутності капіталізму. Згідно із цією теорією, клас капіталістів поступово витісняється адміністративною стратою, інтереси якої протилежні інтересам власників.

На той час М.Вебер писав і про посилення ролі адміністрації в державному і частці секторах економіки. Адміністрація вже захопила пануючі висоти в суспільній житті й перетворилася в самостійну соціальну страту. Станова згуртованість бюрократії спочиває не тільки на суб'єктивним відчутті приналежності до даної групи, але і на цілком об'єктивних процесах. У бюрократизованім суспільстві підвищується соціальна значимість «звання, чину», який захищається адміністративно-правовими нормами.

Ріст бюрократії насправді відображав той факт, що в капіталізмі XX століття управління виробництвом перестало служити прямою функцією власності на знаряддя праці. Та й сама власність втрачає індивідуально-приватний характер, стаючи усе більше корпоративно-колективною. «Люди, що панують у бюро», монополізують техніку управління і канали комунікації. Усе частіше вони засекречують інформацію під приводом « службової таємниці», створюють такі механізми підтримки ієрархічної структури, які виключають конкуренцію, вибори і оцінку працівників по ділових якостях.

Бюрократія несумісна за участю всіх або більшості членів організації в прийнятті управлінських рішень. Вона вважає тільки себе компетентною в таких діях, стверджуючи, що управління — функція професіоналів. Менеджери — це насамперед ті, хто пройшов спеціальну підготовку і займається управлінням усе життя [10, с. 8-12].

В процесі еволюції науки управління сформувалися п'ять основних шкіл управління, кожна з яких вклала свій безцінний вклад в розвиток управлінської думки. Цими школами є:

1. Класична школа (1885 – 1950), в якій більшість виділяють школу наукового управління і адміністративну школу управління. Основні представники – Тейлор, Гилберт, Гантт, Файоль, Урвік.
2. Поведінкова (біхевіористська, людських відносин) школа управління (1930 – 1950 – до нині). Основні представники - Мейо, Барнард, Макгрегор, Маслоу, Герцберг, МакКлеланд.
3. Школа науки управління чи кількісного підходу(1950 – до теперішнього часу). Основні представники – Черчмен, Форестер, Райфа [11, с.20].
4. Школа ситуаційного підходу (1950 – до теперішнього часу). Основні представники – Берне, Сталкер, Вудворд, Томпсон.
5. Нова школа – онову покладено на систему вивчення процесів прийняття рішень при цьому використовуються кібернетичні методи. Основні представники – Л. Берталанфі, К. Боулдінг, Р. Аккоф, Д. Екман, Ч. Шульц, Э. Квейд, Я. Тінберген, Л. Клейн, А. Голдбергер, В. Леонтев [12].

Найбільш впевнені представники кожної з цих шкіл запевняли в свій час, що їм вдалося знайти ключ к найбільш ефективному досягненню цілей організації. Більш пізні дослідження та невдалі спроби застосувати теоретичні відкриття шкіл на практиці доказували, що більшість відповідей на питання управління були тільки частково достовірними. І тим паче, концепції і прийоми всіх чотирьох шкіл до сьогодні знаходять своє втілення в управлінні організаціями [2, с. 6].

Починаючи з XVII в., питанням управління в Росії приділялася серйозна увага. Помітний слід в історії Росії й поліпшенні її системи управління залишили відомі російські економісти, такі як: А.Л. Ордин-Нащокин, А.П. Волинський (кабінет-міністр із 1738 г. по 1740 г.), В.Н. Татищев (голова управління гірських заводів у Сибірській і Казанській губерніях з 1730 г. по 1740 г.) росіянин, що видається, вчений М.В. Ломоносов. Великі заслуги в реформуванні системи управління Росії П.А. Століпін. З 1906 р. він сполучав дві посади — міністра внутрішніх справ і прем'єр-міністра. Століпін займався вдосконалюванням місцевого самоврядування. Будова соціалізму в СРСР зажадала створенню нової суспільної організації соціального управління виробництвом.

В 20 – ті роки спостерігався розквіт досліджень в області управління організації праці. нині ми ностальгічно згадуємо ті імена представників великої вітчизняної науки — А.Гастева, П.Керженева, С.Струмиліна, Н.Кондратьєва, Ф.Дунаєвського, Н.Витку, які досягнули значних успіхів в галузі розвитку управління процесами народного господарства.

Стосовно історії вітчизняної науки слово «менеджмент» не застосовувалося. З 20-тих років минулого століття говорили про «наукову організацію праці». Але багато прикладних досліджень, соціоінженерні проекти, методики професійного навчання, психологічні тести, експерименти в галузі психології праці і між особових відносин, поза всяким сумнівом, можна віднести як складові елементи менеджменту.

Періодом з кінця 20-х до кінця 50-х років у країні не було розроблено практично нічого істотного, що могло б збагатити вітчизняний або закордонний досвід управління. Саме в ці три десятиліття за кордоном, насамперед у США, відзначається фундаментальне зрушення в галузі науки керування. Знамениті Хоторнські експерименти (1927-1932), що заклали підстави сучасної індустріальної соціології й психології, відбувалися в той період, коли в нашій країні поступово починалося згортання наукових досліджень. У період з 30-х по 60-е роки в США створені теорії управління, які й донині вважаються класичними. Напроти, у СРСР не відбулося ніякого нагромадження наукових фактів, а те, що було створено раніше, загублене. У той момент менеджмент практично зник з поля зору радянських учених і господарських керівників.

Починаючи з 60-х років спостерігається деяке поживлення стосовно закордонного досвіду. З'являються перші книги й переклади. В 1970 р. переведений скорочений варіант шеститомного «Курсу для вищого управлінського персоналу», виданого в США в 1964 р. Мабуть, уперше менеджмент став у всьому своєму обсязі й складності. Ми змогли довідатися не тільки про підготовку управлінських кадрів за кордоном, структурі і методах управління, організації збуту, юридичних питаннях бізнесу і управлінні фінансами.

В 60-е роки сформувався своєрідний підхід, який аж до середини 80-х років визначав офіційне відношення до закордонної науки управління – «менеджмент». Його суть полягає в наступному: із усього багатства капіталістичного досвіду для практики соціалістичного будівництва можна брати тільки конкретно-практичні методи управління, а теоретичне втримування, позначаюване як ідеологія менеджеризму, треба відкинути [10, с.2-4].

Виробничим менеджментом (англ. management production — керування виробництвом) [6, с. 8]. називається система взаємозалежних елементів, що характеризують виробництво, його організацію, технічне обслуговування, а також управління в оперативному режимі виробництва, матеріальним забезпеченням, якістю продукції, що випускається, ціноутворенням, видатками.

Словник іноземних слів визначає операційний менеджмент як управління виробництвом і як сукупність принципів, методів і форм управління з метою підвищення ефективності й прибутковості.

Група американських авторів [3] дають таке визначення: «Операційний менеджмент – це діяльність пов'язана з розробленням, використанням і удосконаленням виробничих систем, на основі яких виробляється основна продукція чи послуги компанії». В загальновідомій книзі [4] «Основи менеджменту» зазначається, що термін виробництво і термін операції взаємозамінні. Під терміном «виробництво» в корні розуміють випуск товарів і перероблення сировини. Зміст терміна «операції» ширший, до його складу входить не тільки виробництво товарів, а й надання послуг. Операційна функція містить у собі ті дії, внаслідок яких виробляються товари і послуги, які постачаються в зовнішнє середовище. Функцію операції мають усі організації, інакше вони просто не можуть існувати [4, с.596]. Процес управління виступає як сукупність мистецтва й науки, завдання яких, по-перше, стимулювати людей і направляти їх, щоб вони діяли в рамках дорученої їм справи так само, як би вони виконували б справу за власною ініціативою за умови розуміння ними всіх взаємозв'язків, причин і наслідків кожної конкретної ситуації; і, по-друге, поєднувати діяльність усіх людей усередині організації.

У вітчизняній літературі та практиці поняття менеджмент почало широко використовуватись в 90 – ті роки у зв'язку з переходом від адміністративно – командної системи управління до формування системи управління, заснованої на ринкових відносинах. За допомогою терміна «менеджмент» підкреслювалась орієнтація комерційних організацій і фірм на ринок споживача і досягнення найвищої ефективності їх діяльності (зростання прибутку, збільшення частки ринку та інше). На це спрямовані сучасні принципи, методи, засоби і форми управління. Управління зародилось приблизно сім тисячоліть по тому, але тільки ХХ ст., із розвитком капіталізму, менеджмент відокремився в самостійну область знань, науку [13, с.4].

Менеджери — категорія людей, робота яких полягає в організації та управлінні зусилля всього колективу з метою досягнення намічених цілей. Без менеджменту, як специфічного органа сучасного виробництва, підприємство не може існувати як єдине ціле і не може ефективно функціонувати в сучасних мінливих умовах зовнішнього середовища.

Світовий досвід засвідчує, що певні аспекти теорії управління залишаються сталими щодо соціально-економічної системи та політичного устрою держави. Досліджуючи досить давнє виникнення менеджменту як мистецтва конструктивного характеру управлінських дій, наша увага була спрямована на перші цивілізації, що досягли вершини розквіту, на той час, в усіх наявних сферах життєдіяльності людей і початок тим знанням, досвіду який суспільство використовує і нині.

Список літератури

1. Кравченко А.И. История менеджмента. — М.: 2005.— 560 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: - Ірпінь: 2005. – 1728с.
3. Чейз Ричард Б., Еквілайн Ніколас Дж., Якобс Роберт Ф. Виробничий і операційний менеджмент. Пер.с англ. – М.: 2001. – 704 с.
4. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер с англ. – М.: Дело, 1994. – 702 с.
5. Стадник Г.В., Решетило В.П., Штефан С.І. Історія економіки та економічної думки: – Харків: ХНАМГ, 2008. – 200 с.
6. Воронина Э.М. Производственный менеджмент: учебно – практическое пособие. М.: МЭСИ, 2002. - 159 с.
7. Асмус Б.Ф. Античная философия. – М., 1976. ISBN 605 -098-1
8. Management:theoryprocessandpractice.Philadelfia, 1975.
9. Кузнецова Н. В. История менеджмента. – Владивосток. 2001. – 216 с.
10. Кравченко А. И. История менеджмента. - М.: 2000. — 352 с.
11. Синк Д.С. Управление производительностью: Пер. с англ. М., 1989.
12. Хажинский А. Гуру менеджмента / Пер. с англ. под ред. Ю.Н. Каптуревского. — СПб: Питер, 2002.
13. Семенова И.И. СЗО История менеджмента.— М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. - 222 с.
14. Аристотель. Сочинения в 4-х томах. Т.4. – М.: Прогресс, 1985. – 830 с.
15. Ксенофонт. «Памятники философской мысли»./ Пер., ст. и комм. С. И. Соболевского. М.-Л.: Academia, М.: Наука. 1993. 384 с.
16. Белявский В. А. Вавилон легендарный и Вавилон исторический. — М.: Мысль, 1971. — 1971 с.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2010 р

ТОВ "ДКС Центр"